UITVOERINGSPROGRAMMA
BODEM & ONDERGROND

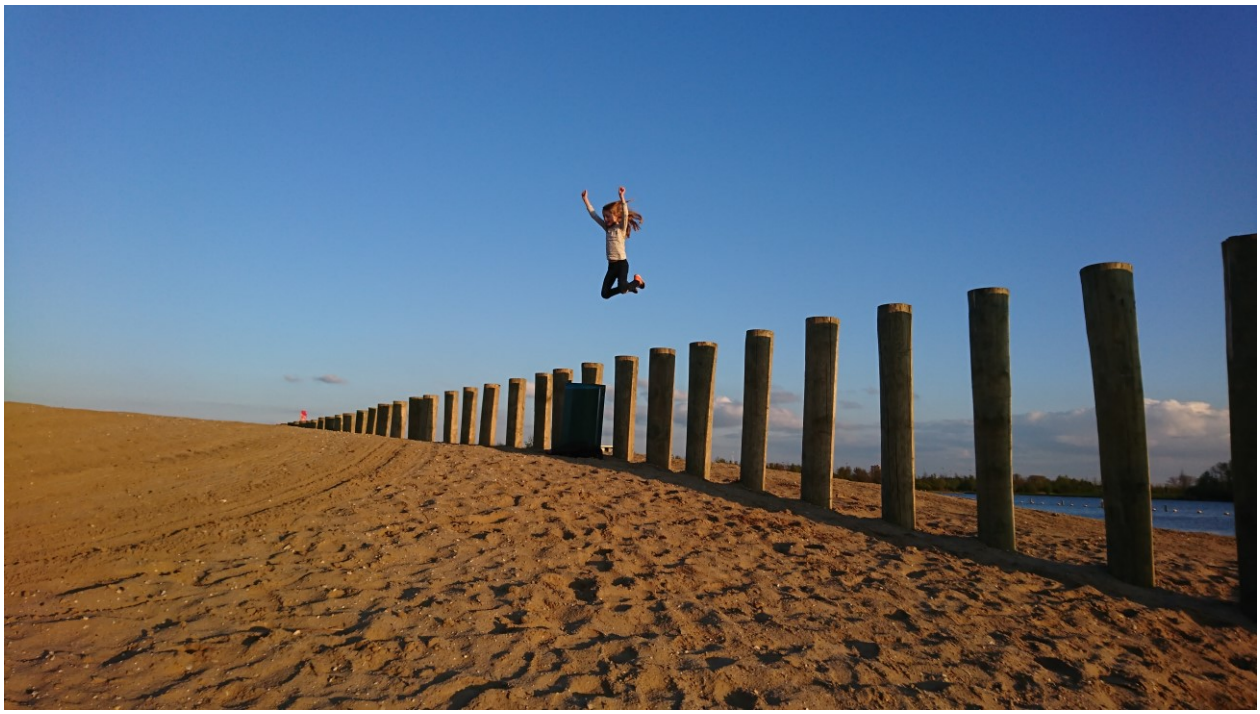

MONITORING CONVENANT BODEM EN ONDERGROND

Voortgang bodemverontreinigingsopgave 2020

Versie: 17 maart 2021, definitief 3.1

Status: Definitief. Vastgesteld door Directeuren overleg Bodem d.d. 10 maart 2021.

Samenvatting

In het convenant Bodem en ondergrond zijn afspraken gemaakt met de intentie om de risico's van alle verontreinigde locaties met onaanvaardbare risico's voor mens, ecologie en verspreiding uiterlijk in 2020 te beheersen. Waar dat om financiële redenen niet lukt moeten de onaanvaardbare risico's in beeld zijn en de uitvoering van de aanpak daarvan zijn gepland. In dit jaarlijkse verslag wordt de voortgang van die afspraken gevolgd. Het betreft het laatste jaarverslag in een reeks van 5 die de gehele convenantperiode bestrijken.

Uit verschillende indicatoren blijkt dat de bevoegde overheden en bedrijven net als voorgaande jaren goede vorderingen maken met het aanpakken van de locaties met onaanvaardbare risico's. Het aantal locaties dat nog in uitvoering moet komen is in een jaar tijd gedaald van 172 naar 150 van de 1383 locaties die bij aanvang van het convenant als spoedlocatie waren geïdentificeerd. Bij 80% van deze locaties zijn de risico's inmiddels beheerst in de zin dat in ieder geval een bronaanpak is gestart. Het aantal van deze locaties dat is afgerond is in een jaar tijd gestegen van 540 naar 635 en de planning van de overheden geeft aan dat op 98 na alle locaties uiterlijk 2020 in uitvoering of afgerond zullen zijn en aanvullend nog 45 locaties worden afgerond in 2020. In de totale convenantperiode (2016-2020) is het aantal niet gestarte locaties gedaald van 591 naar 98 en zijn 680 locaties afgerond. De afgelopen 5 jaren zijn – bovenop de 1383 bij aanvang van het convenant vastgestelde spoedlocaties - nog 237 aanvullende spoedlocaties geïdentificeerd waarvan 66 in uitvoering zijn en 106 inmiddels alweer zijn afgehandeld. Al met al zijn de meeste locaties in 2020 beheerst of in uitvoering of afgehandeld.

In 2019 en 2020 is de problematiek rond grondverzet van diffuus met PFAS verontreinigde grond en baggerspecie in het centrum van de aandacht gekomen. De aanvankelijke stagnatie in het grondverzet is met het handelingskader van 2019 en de aanpassingen daarvan in 2019 en 2020 goeddeels opgelost, al resteren nog knelpunten voor met name grondstromen met PFAS gehalten boven de hergebruikswaarden. Naar specifieke locaties die vanuit het verleden mogelijk zwaar belast zijn met PFAS als gevolg van puntverontreiniging met mogelijk onaanvaardbare risico's wordt inventariserend onderzoek verricht. De verwachting is dat op een groot deel van de zwaar belaste locaties sprake is van extensief gebruik waardoor bij het extensieve gebruik er vermoedelijk geen sprake zal zijn van actuele onaanvaardbare humane risico's. Een en ander zal moeten blijken uit de nadere inventarisatie. De locaties met intensief gebruik krijgen in de inventarisatie extra aandacht. Mogelijke urgentie vanwege verspreiding van PFAS naar grondwater is ook onderwerp van de nadere inventarisatie.

FORSE PRESTATIE GELEVERD, MAAR MET DOORLOPENDE OPGAVEN

De overall conclusie is dat de convenantspartijen een forse prestatie hebben geleverd bij het in uitvoering krijgen van saneringen, het beheersen van de risico's en afhandelen van de locaties met onaanvaardbare risico's. De doelen van het convenant met betrekking tot de geïdentificeerde locaties met onaanvaardbare risico's zijn daarmee goeddeels behaald.

Tegelijkertijd moet – net als voorgaande jaren - worden vastgesteld dat een substantieel deel van de locaties (598 van de 1383 locaties die bekend waren bij aanvang convenant en 66 aanvullend geïdentificeerde locaties) in uitvoering is in 2020, maar dat de definitieve beheersing van de risico's en afhandeling van de locaties zal worden gefinaliseerd na 2020 (of zelfs eeuwigdurend is).

Ook op het gebied van nazorg van gesaneerde locaties, gebiedsgericht grondwaterbeheer en waterbodems hebben verschillende overheden een opgave die na 2020 doorloopt en waarvoor middelen nodig zijn. De mate van doorwerking van de Kader Richtlijn Water in de resterende beheeropgave van bodemverontreinigingen met een verspreiding van verontreinigingen in het grondwater is hierin een punt van aandacht.

Uit de monitoring blijkt dat als gevolg van de grotere gezondheidsrisico's van loodverontreinigingen de opgave voor diffuus lood omvangrijker is dan gedacht en dat de problematiek met nieuwe verontreinigingen, op dit moment met name PFAS, steeds vaker leidt tot behoefte aan nieuw handelingsperspectief en in een aantal gevallen tot substantiële financiële inzet. Voor de bevoegde overheden betekent dit dat zij op deze onderwerpen een opgave hebben die ook na 2020 resteert.

De monitoring van de convenantafspraken is primair gericht op de voortgang van de afspraken. Nu het convenant is afgelopen, is met het oog op het maken van afspraken over de aanpak en financiering van resterende opgaven op het terrein van bodemkwaliteitszorg (resterende spoedlocaties, nazorg, GGB, waterbodems, diffuus lood, opkomende stoffen) ook behoefte aan nadere specificatie van de omvang van deze opgaven. De monitor voorziet daar niet volledig in.

De overheden is gevraagd een inschatting te geven van te maken kosten voor de periode 2021-2030 voor spoedlocaties die nog niet zijn afgerond, nazorg, gebiedsgericht grondwaterbeheer en diffuus lood. De kosten worden hoger ingeschat dan in 2018. De opgegeven kosten uit de monitoring zijn niet zondermeer bruikbaar als maatstaf voor de benodigde middelen en behoeven nog een nadere duiding. Voor het maken van afspraken over de financiering van de bodemkwaliteitszorg voor de periode na 2021 die recht doet aan de opgaven op het gebied van bodemkwaliteitszorg bij de bevoegde overheden is het noodzakelijk om in overleg met de bevoegde overheden in de werkgroep afspraken een meer gerichte inventarisatie van benodigde middelen te doen in aanvulling op de uitvraag in het kader van deze monitor.

Aan de *convenantpartijen* wordt aanbevolen om afspraken te maken over de doorlopende opgaven op het gebied van bodemkwaliteitszorg en bij de verdeling van de beschikbare financiële middelen ook rekening te houden met de veranderingen in bevoegdheden op het punt van bodemkwaliteit onder de Omgevingswet. Aanbevolen wordt om in overleg met de bevoegde overheden nader onderzoek te doen naar de benodigde financiële middelen voor de opgaven op het gebied van bodemkwaliteitszorg. De gegevens over kosten uit de monitoring kan daarvoor als basismateriaal worden gebruikt.

Aanbevolen wordt om de monitoring zoals deze de afgelopen 5 jaar heeft plaats gevonden in 2021 voort te zetten in zijn huidige opzet (samenwerking tussen alle betrokken bevoegde overheden en het Rijk) en de uitvoering daarvan (verzorgen uitvraag en aggregeren van gegevens) onder te brengen bij Bodem+.

Inhoudsopgave

Inleiding.....5

1. Monitoringsystematiek.....7

2. Voortgang convenantafspraken.....9

3. Conclusies en aanbevelingen.....22

Inleiding

Dit rapport geeft de voortgang weer van de afspraken die zijn neergelegd in de artikelen 4 t/m 10 van het convenant bodem en ondergrond en verbindt daaraan conclusies en aanbevelingen. Het rapport is opgesteld door het uitvoeringsteam van de convenantspartijen (UP). Een monitoringsrapport is eveneens opgesteld voor de jaren 2016, 2017, 2018 en 2019 en dit rapport bestrijkt tezamen met die voorgaande jaarrapportages de gehele convenantperiode van 2016-2020. In voorgaande jaren waren aanbevelingen in de monitoringsrapportage opgenomen met het oog op de realisatie van de convenantdoelen en de ondersteuning van het UP daarbij. Aangezien het convenant bodem en ondergrond op 31 december 2020 is afgelopen zijn de aanbevelingen in deze rapportage qua inhoud niet meer gericht op de convenantafspraken maar op de opgaven die op het gebied van bodemkwaliteitszorg na 2020 aan de orde zijn. De aanbevelingen zijn gericht aan de bevoegde overheden en de partijen (Rijk, Provincies, Gemeenten en Waterschappen) die afspraken voor 2021 en verder maken op het gebied van bodemkwaliteitszorg, inclusief ieders rol daarbij.

Naast deze jaarlijkse monitoring van de voortgang van de convenantafspraken op het gebied van historische bodemverontreiniging is in 2020 tevens een eindevaluatie opgesteld over de volle omvang van alle afspraken uit het convenant[1].

Bij de monitoringsronde van 2020 is naast de reguliere jaarlijkse voortgang die wordt opgehaald per 1 oktober, ook gevraagd om vooruitlopend alvast beperkte extra informatie aan te leveren over de prognose per einde convenant m.b.t. de aanpak van de spoedlocaties. In hoofdstuk 2 is deze prognose aanvullend opgenomen naast de voortgang per peildatum 2020 (per overheid variërend van 1 juli tot 1 oktober).

In het beleidsdocument bij het convenant is de volgende beleidscontext geschetst die aanleiding is voor de afspraken/doelen die in het convenant Bodem en Ondergrond zijn neergelegd op het terrein van de aanpak van verontreinigde bodems, grondwater en waterbodems:

"Voor een verdere ontwikkeling naar een duurzaam en efficiënt beheer van de bodem en ondergrond, worden de komende jaren de laatste verontreinigingen aangepakt die een onaanvaardbaar risico vormen voor de mens, voor ecologie of vanwege de verspreiding van de verontreiniging. Afronding van deze operatie markeert het einde van een belangrijke fase in ons bodembeleid. De kwaliteit van de bodem en de ondergrond en van het grondwater wordt verder beschermd door preventie van het ontstaan van nieuwe verontreinigingen en door actief beheer en nazorg van resterende verontreinigingen, waarbij deze in toenemende mate gebiedsgericht worden beheerd en waarbij verontreinigingen indien nodig bij ruimtelijke ontwikkelingen worden aangepakt op basis van algemene regels[2]."

In populaire termen: de pieken worden geschoren (de onaanvaardbare risico's worden weggenomen) zodat het bodembeheer met nog resterende verontreinigingen kan worden aangepakt bij een locatieontwikkeling door eigenaren en decentrale overheden. Gedurende de looptijd van het convenant is daarbij wel geconcludeerd dat er nog een aantal opgaves zijn die aandacht vragen van de gezamenlijke overheden.

[1] Eindevaluatie Convenant Bodem en Ondergrond 2016-2020, , Uitvoeringsprogramma convenant Bodem en Ondergrond, d.d. x januari 2021

[2] Beleidsdocument duurzaam en efficiënt beheer en gebruik van bodem en ondergrond, vastgesteld door bestuurders van IenM, provincies, gemeenten en waterschappen, 17 maart 2015, Den Haag

Het convenant Bodem en Ondergrond kent in lijn met bovenstaande beleidscontext in de artikelen 4 t/m 10 een aantal afspraken op het gebied van de aanpak van verontreinigde bodems, grondwater en waterbodems. Deze rapportage gaat als gezegd over de voortgang daarvan.

Deze rapportage is gebaseerd op de volgende gegevens die zijn aangeleverd door de bevoegde overheden Wet bodembescherming (provincies en 29 grote gemeenten):

- Gegevens over de voortgang en kosten van spoedlocaties (artikel 4) zoals die zijn opgenomen in de eindrapportage van het voorgaande convenant Bodemontwikkelingsbeleid en aanpak spoedlocaties 2010-2015, aangevuld met gegevens over spoedlocaties die daarna nog in 2016, 2017, 2018, 2019 en 2020 zijn ontdekt;
- Gegevens over het aantal en de kosten van "actieve" nazorglocaties (artikel 9), diffuus ernstig verontreinigde gebieden (artikel 7) en vastgestelde gebiedsgerichte aanpak van verontreinigde grondwater (artikel 4);
- Gegevens afkomstig van het project aanpak verontreinigde waterbodems c-locaties (artikel 6)
- Een enquête gericht op de voortgang van de convenantartikelen betreffende de identificatie en aanpak van "oranje gebieden" met aandacht voor de vorderingen KRW (art 4.1), de kwaliteit van het grondwater (artikel 5), diffuus ernstig verontreinigde gebieden (artikel 7), nieuwe bedreigingen (artikel 8) en voormalige stortplaatsen (artikel 10).

Deze rapportage is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 1 wordt ingegaan op de monitoringssystematiek en worden suggesties gedaan voor verbetering van de komende monitoring. In hoofdstuk 2 worden de resultaten van deze monitoring per convenantartikel geschetst. Op basis van die resultaten worden in hoofdstuk 3 conclusies getrokken m.b.t. de voortgang van de afspraken en worden aanbevelingen geformuleerd gericht op de opgaves die na 2020 resteren op het terrein van de bodemkwaliteitszorg. In hoofdstuk 3 wordt tevens ingegaan op de kernboodschap m.b.t. de voortgang van de saneringsdimensie van het convenant.

1 Monitoringsystematiek

Bevindingen

Voor de monitoring van de spoedopgave is, in samenspraak met een werkgroep spoed, met daarin vaste contactpersonen per bevoegde overheid, in 2016 gestart met een vast invulformat waarin de bevoegde overheden voor elke spoedlocatie informatie konden aanleveren, alsmede voor de opgave op gebied van gebiedsgericht grondwaterbeheer, diffuus lood en nazorg. In 2017, 2018, 2019 en 2020 is dat format vrijwel gelijk gebleven en slechts op enkele details doorontwikkeld. In het format staat de voortgang van de aanpak van de spoedlocaties centraal. Ook in 2020 is voor de monitoringsronde aan de bevoegde overheden gevraagd om mutaties door te geven in de gegevens die zij in 2019 hebben aangeleverd en de lijst aan te vullen met locaties die in 2020 zijn toegevoegd. Het format voor de uitvraag vraagt per locatie gericht naar de status van een locatie op dezelfde manier waarop in dit verslag wordt gerapporteerd. De monitoring is gebaseerd op de 41 lijsten van de verschillende bevoegde overheden.

Voor 2020 is aan het format een extra vraag toegevoegd die erop was gericht om zicht te krijgen op de status van voortgang van spoedlocaties per einde van het convenant. De uitvraag is als elk jaar in juli gedaan met aanlevering per 1 oktober, waardoor met de monitoring van 2020 nog geen 'eindstand' van het convenant kon worden opgesteld. Door de extra vraag kan voor locaties die nog niet zijn gestart of die in uitvoering zijn worden geprognotiseerd of deze locaties nog voor 31 december 2020 in uitvoering komen of worden afgehandeld.

In voorgaande jaren is geconstateerd dat het format van de monitoring voldoet en dat er weinig noodzaak is om dat format aan te passen, ook met het oog op vergelijkbaarheid van de gegevens met voorgaande jaren. In 2020 is daarom naast het genoemde extra veld dat is gericht op de prognose einde convenant, net als in voorgaande jaren vooral ook geïnvesteerd in de communicatie naar de 41 verschillende overheden over de wijze waarop datavelden moeten worden geïnterpreteerd. Dat is gedaan via afstemming in de werkgroep spoed, 2 digitale voorlichtingsbijeenkomsten (vanwege de restricties voor fysieke vergaderingen in verband met Covid-19), via een handleiding bij het invullen van het format, een helpdesk in te richten en door 1 op 1 feedback te geven op de ingevulde formats in concept.

De monitoringsronde 2020 is soepel verlopen. De bevoegde overheden zijn duidelijk gewend aan de wijze en format van uitvraag. Overheden geven aan dat de consequente wijze van uitvraag ondersteunend is aan het onderstrepen van het belang van het eigen programma voor de aanpak van bodemkwaliteitszorg op bestuurlijk niveau.

Conclusies en aanbevelingen

De monitoringssystematiek heeft zijn waarde ook in het tweede convenant bewezen. Niet alleen is door het monitoren inzicht gekregen in de voortgang en zijn jaarlijks aanbevelingen gedaan die zijn omgezet in acties door het uitvoeringsprogramma en bevoegde overheden. Een belangrijke bijvangst van de monitoring is dat de monitoringsrapportage jaarlijks de aandacht voor de convenantafspraken bestuurlijk agendeert en dat de monitoring ook een bijdrage levert aan de gezamenlijk gevoelde opgave. Door samen te monitoren ontstaat een gedeeld beeld van de voortgang en is er een signalering van mogelijke obstakels die de voortgang in de weg staan. Op die manier draagt de monitoring samen met het agenderen en aanpakken van die obstakels bij aan het bereiken van de doelen.

Voor het jaar 2021 (overgangsjaar naar de omgevingswet, overgangsjaar naar nieuwe bestuurlijke afspraken voor 2022 en verder) wordt geadviseerd (vanwege het leveren van gegevens met name *aan de bevoegde overheden Wbb,* maar ook *aan de overige convenant partijen* middels de werkgroep afspraken) de monitoring door te zetten op de huidige wijze (bestaande ingevulde format inzenden per 1 juli en met mutaties terug leveren per 1 oktober) en de uitvoering bij Bodem+ (verzorgen uitvraag en monitoringsrapportage) onder te brengen.

Vanuit eigenaarschap en de succesvolle structuur met een werkgroep van vaste contactpersonen kan bekeken worden of een vorm van continuering daarvan waardevol is en hoe dat te beleggen. Tevens wordt geadviseerd (*aan de convenantspartijen* middels de werkgroep afspraken) bij het maken van afspraken voor de periode 2022 en verder zo concreet mogelijk te zijn in het formuleren van doelen en gestructureerde jaarlijkse monitoring van de voortgang daarvan in te richten.

2 Voortgang convenantafspraken

Artikel 4: aanpak spoedlocaties

Het convenant bodem en ondergrond heeft als doel dat:

- alle bij de eindrapportage van het vorige convenant (2015) bekende spoedlocaties in 2020 zijn gesaneerd of beheerst, inclusief de KRW grondwater spoedlocaties (4.1), voor zover dat voor een locatie vanwege onvoldoende financiële middelen niet kan dat de risico's in beeld zijn en aanpak is gepland (4.2);
- locaties uit de eindrapportage van het vorige convenant (2015) uiterlijk in 2016 worden beschikt (4.3);
- KRW lijsten in 2017 worden vastgesteld en de daarin opgenomen locaties uiterlijk in 2018 worden beschikt (4.4);
- bedrijven met een spoedlocatie actief worden benaderd (4.5);
- resterende humane locaties uiterlijk in 2016 worden aangepakt (4.6);
- aanvullend ontdekte spoedlocaties zoveel mogelijk in lijn met de locaties in artikel 4.1 en 4.2 worden aangepakt (4.7).

De voortgang van de locaties uit de eindrapportage (betreft artikelen 4.1, 4.2, 4.3, 4.5, 4.6)

In de eindrapportage van het vorige convenant zijn 1383 spoedlocaties geïdentificeerd. De voortgang van deze locaties is weergegeven in tabel 1 en figuur 1. De gegevens moeten elk jaar aangeleverd worden op 1 oktober. De bevoegde overheden hanteren merendeels 1 juli als peildatum, enkelen gebruiken een peildatum dichter bij de uiterste aanleverdatum (1 oktober). Aan tabel 1 is voor de einddatum van het convenant een prognose toegevoegd, gebaseerd op de extra vraag die is gesteld voor locaties die per peildatum nog niet zijn gestart of in uitvoering zijn. Die extra vraag betrof de prognose of per 31 december 2020 de status van deze locaties zou veranderen doordat in het laatste half jaar van 2020 de locatie in uitvoering zou komen of zou worden afgehandeld. In tabel 2 is de onderbouwing van deze prognose gegeven.

Tabel 1: Voortgang aanpak van 1383 in 2015 geïdentificeerde spoedlocaties uit eindrapportage

Jaar	Nog niet gestart	In uitvoering	Afgehandeld	Totaal
nulmeting 2015	591 (43%)	792 (57%)	0 (0%)	1383 (100%)
2016	426 (31%)	745 (54%)	212 (15%)	1383 (100%)
2017	310 (22%)	676 (49%)	397 (29%)	1383 (100%)
2018	210 (15%)	700 (51%)	473 (34%)	1383 (100%)
2019	172 (12%)	671 (49%)	540 (39%)	1383 (100%)
2020	150 (11%)	598 (43%)	635 (46%)	1383 (100%)
Prognose einde convenant	**98 (7%)**	**605 (44%)**	**680 (49%)**	**1383 (100%)**

Tabel 2: onderbouwing prognose eindstand per 31-12-2020

Status locatie	Peildatum monitoring 2020	Naar in uitvoering per 31-12-2020	Naar afgehandeld per 31-12-2020	Prognose per 31-12-2020
Nog niet gestart	150	46	6	98
In uitvoering	598	-	39	605 (598 + 46 – 39)
Afgehandeld	**635**	**-**	**-**	**680** **(635 + 6 + 39)**

Ook in 2020 is dus goede voortgang geboekt met het in uitvoering krijgen en afhandelen van de spoedlocaties. Dat is in lijn met de voortgang die in andere jaren is geboekt. Aan het eind van het convenant zal bij 93 % van de locaties de sanering in uitvoering zijn (44%) of afgehandeld zijn (49%).

In tabel 3 is een prognose van de voortgang gegeven door te kijken naar de geplande start van de saneringen die nog niet zijn gestart. Tevens is daarin aangegeven hoe die planning zich verhoudt tot voorgaande jaren.

Tabel 3: Prognose start uitvoering sanering van 150 spoedlocaties waarbij sanering nog niet is gestart

Verwachte start	Planning start, prognose 2020	Planning start, prognose 2019	Planning start, prognose in 2018
2018	-	-	68
2019	-	36	80
2020	51	93	35
Na 2020	98	41	26
N.V.T.*	1	2	1
Totaal	**150**	**172**	**210**

* Dit zijn locaties waarvan is vastgesteld dat er geen spoedeisende risico's zijn, maar die nog niet zijn afgehandeld via een her beschikking. Afhandeling van deze locaties zal spoedig plaats vinden.

Uit tabel 3 valt op te maken dat de overheden verwachten dat deze convenantperiode op 98 locaties na, alle locaties in uitvoering zullen zijn of reeds zijn afgehandeld. Het aantal locaties dat nog niet in uitvoering is per einddatum van het convenant is toegenomen ten opzichte van de prognoses op basis van de monitoring in 2018 en 2019 (van 26 in 2018, 41 in 2019 naar 98 in 2020). We zien feitelijk dat de start van de uitvoering van veel nog niet gestarte locaties in de tijd opschuift. Het gaat hier om weerbarstige locaties. Nadere analyse van de 98 locaties die na 2020 in uitvoering komen laat zien dat een beperkt aantal van deze locaties op de nominatie staan om na bronsanering door de eigenaar en afkoop van het beheer van de pluim van de verontreiniging te worden ondergebracht binnen het gebiedsgerichte beheer en dat een aantal locaties het moment van ontwikkeling op de locatie om diverse redenen is uitgesteld. Voor dergelijke locaties is de aanpak helder en dit soort locaties komen 'vanzelf' in de categorie 'in uitvoering' terecht. Bij een aantal locaties is de beschikking op de locaties recent afgegeven, waardoor de eigenaar nog enige tijd heeft om de sanering aan te vangen (4 jaarstermijn). Bij het overige en grootste deel van de andere locaties is aangegeven dat de bron en pluimaanpak nog niet bekend is of dat er juist ook sprake is van een juridisch/technische complexe situatie die het aanspreken van de eigenaar ingewikkeld maakt. Ook is bij een aantal van deze locaties de financiële draagkracht van de eigenaar vermoedelijk onvoldoende voor de uitvoering van de sanering, dan wel er is sprake van principiële standpunten omdat de eigenaar geen veroorzaker is van de verontreiniging. Dat zijn locaties waar het in uitvoering krijgen een kwestie is van de lange adem en zorgvuldig doorlopen van de daarvoor voorziene juridische paden en waar mogelijk faciliteren van de betrokken eigenaren. Het algemene beeld is dat de betrokken overheden veel energie steken in deze locaties en dat op termijn en veelal met extra inzet van publieke middelen deze locaties daadwerkelijk in uitvoering zullen komen.

Uit een nadere analyse van de 98 locaties als opgenomen in tabel 4 volgt dat niet elke bevoegde overheid te maken heeft met nog niet gestarte locaties. Voor 15 van de 41 overheden geldt dat alle locaties in uitvoering zijn. Voor 24 van de 41 overheden geldt dat dit om een beperkt aantal van 1-5 locaties gaat en 2 overheden hebben een grotere opgave met nog niet te starten locaties (7 resp. 33 locaties). Beeld uit die tabel is dat ruim 40 % van de locaties die nog in uitvoering moeten komen onder de verantwoording vallen van deze 2 bevoegde overheden. Beide overheden hebben te maken met een zeer zandige grondslag waarin de verontreinigingen makkelijk verspreiden waardoor de kosten van de sanering over het algemeen aanzienlijk zijn en de toedeling aan de saneringsverantwoordelijke (veelal de eigenaar die geen veroorzaker is) en de draagkracht van de saneringsverantwoordelijke veelal problematisch. De betreffende overheden wordt geadviseerd om vasthoudend te zijn in de aanpak, zodat saneringen in uitvoering komen. Voor de nog niet beschikte locaties is het komen tot een beschikking voor inwerkingtreding van de Omgevingswet een aandachtspunt. Geadviseerd wordt om de mogelijkheden voor extra publieke financiering aan/door de bevoegde overheden te onderzoeken en de mogelijke hulp aan eigenaren door Bodembeheer Nederland daarbij maximaal in te zetten. echter er ligt bij deze locaties primair ook een belangrijke rol bij de eigenaren van de locatie.

Tabel 4: onderverdeling nog niet gestarte locaties (op basis van prognose 31-12-2020)

Nog niet gestarte locaties	Gemeenten (totaal aantal locaties)	Provincies (totaal aantal locaties)	Totaal (totaal aantal locaties)
0 locaties	11 (0)	4 (0)	15 (0)
1-5 locaties	17 (42)	7 (16)	24 (58)
> 5 locaties	1 (7))	1 (33)	2 (40)
Totaal	29 (49)	12 (49)	41 (98)

In tabel 5 is voor de locaties die nog niet in uitvoering zijn (150) en die wel in uitvoering zijn (598) op welk moment de afronding van de sanering wordt geprognotiseerd door de bevoegde overheden. Uit deze tabel valt op te maken dat voor 311 van de 748 locaties de sanering doorloopt tot na 2025. Het gaat bij deze locaties vrijwel altijd om het beheersen van de verspreiding van de verontreinigingen. Veelal zijn op deze locaties al wel de sanerende maatregelen genomen aan de bron, maar wordt via monitoring van de verspreiding gericht gekeken of de stabiele eindsituatie in het grondwater is bereikt (zie ook tabel 13).

Tabel 5: Planning einde sanering van 150 + 598 spoedlocaties die nog niet zijn afgehandeld

Jaar	Planning einde sanering nog niet gestart 2020	Planning einde sanering in uitvoering 2020	Totaal
2020	9	82	91
2021-2025	62	284	346
2026-2030	32	77	109
Na 2030	31	102	133
Eeuwig durend	14	48	62
N.V.T.*	2	5	7
Totaal	**150**	**598**	**748**

* deze locaties worden niet gesaneerd, worden her beschikt op spoedeisendheid en dan als afgehandeld geregistreerd

Figuur 1: Stand van zaken aanpak spoedlocaties peildatum oktober 2015 t/m 2020[3]

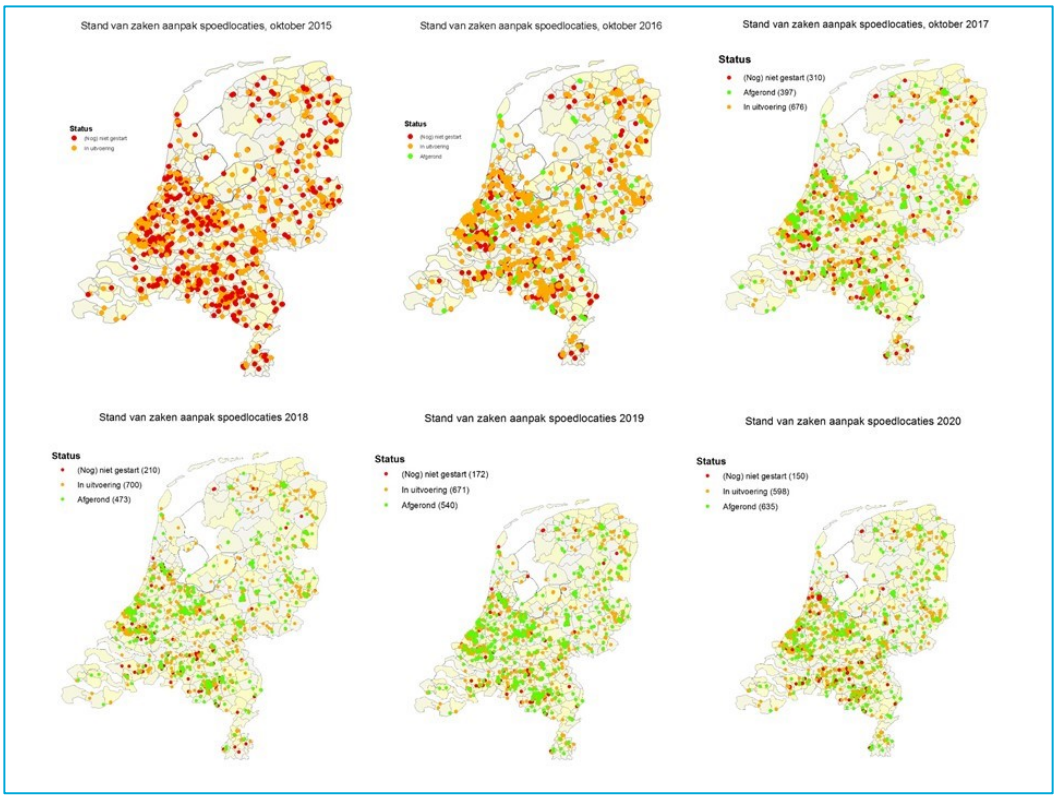

[3] Op enkele locaties is t.o.v. een eerder jaar sprake van een teruggang in status van aanpak, bijvoorbeeld van sanering in uitvoering naar niet gestart. Dit is ongebruikelijk, maar kan veroorzaakt worden door nader onderzoek waaruit is gebleken dat het saneringsdoel onvoldoende is bereikt of doordat een deelsanering is uitgevoerd en het resterende deel van de locatie nog moet worden aangepakt.

Nog niet gestart

Als we in tabel 1 kijken naar het aantal locaties dat verschoven is vanuit de categorie nog niet gestart zien we dat er in 2020 22 (172-150) locaties in uitvoering zijn gebracht. Op grond van tabel 1 en 2 is te prognosticeren dat op 98 locaties na alle locaties in deze convenantperiode in uitvoering worden gebracht. Wanneer we inzoomen op de 150 locaties die nog niet zijn gestart, zien we het beeld dat is geschetst in tabel 6.

Tabel 6: Nog niet gestarte locaties in beeld

Jaar	Initiatief Overheid (DUB)			Initiatief bedrijfsleven (SEB)			Totaal		
	Niet beschikt	Beschikt	Totaal	Niet beschikt	Beschikt	Totaal	Niet beschikt	Beschikt	Totaal
2016	58	82	140	129	157	286	187	239	426
2017	52	61	113	60	137	197	112	198	310
2018	32	45	77	41	92	133	73	137	210
2019	28	40	68	25	79	104	53	119	172
2020	**26**	**35**	**61**	**19**	**70**	**89**	**45**	**105**	**150**

Voor locaties die nog niet in uitvoering zijn kan een beschikking een belangrijke juridische stok achter de deur vormen indien het initiatief niet bij de overheid ligt (SEB). Nadat de beschikking is afgegeven is er een termijn van 4 jaar waarbinnen de sanering moet aanvangen. Uit tabel 6 blijkt dat het aantal SEB-locaties zonder beschikking verder is afgenomen en uit tabel 7 blijkt dat in 2020 vrijwel alle nog niet-beschikte locaties waarbij het initiatief bij het bedrijfsleven ligt zal worden beschikt. Bij de aandacht voor de nog niet gestarte locaties behoeft deze categorie extra aandacht. 2021 is het laatste jaar waarin de Wet bodembescherming van kracht is en de mogelijkheid bestaat om een beschikking ernst en spoed op een locatie te nemen, waarmee de aanpak van de locatie onder overgangsrecht Wbb is geborgd.

Tabel 7: Planning beschikking bij locaties die nog niet zijn gestart

Jaar beschikt	Initiatief overheid (DUB)	Initiatief bedrijfsleven (SEB)	Totaal
2020	12	12	**24**
>2020	2	3	**5**
N.V.T.[4]	12	4	**16**
Totaal	**26**	**19**	**45**

Geen beschikking in 2016

Uit de voorraad nog niet gestarte locaties zijn nog 45 locaties waarbij er nog geen sprake is van een beschikking. Daar zijn uiteenlopende redenen voor, in veel gevallen gaat het om (een combinatie van) een complexe verontreinigingssituatie en/of een non-coöperatieve (principiële) houding van eigenaren. Voor locaties waarvoor bedrijven (19) moeten worden aangesproken is in het convenant afgesproken dat de beschikkingen in 2016 worden afgegeven, met het oog op start van de uitvoering (binnen 4 jaar overeenkomstig de circulaire bodemsanering) binnen de convenantperiode. Op grond van tabel 7 kan worden vastgesteld dat deze afspraak uit het convenant niet voor alle locaties is gehaald. Wel zullen volgens opgave van overheden voor vrijwel alle locaties die beschikkingen volgen in 2020, waarmee een moment van start van uitvoering voor 2024 op grond van de 4 jaarstermijn uit de Circulaire bodemsanering kan worden verwacht. Voor locaties waar overheden voor aan de lat staan en die niet zijn beschikt, speelt dit formele aspect (beschikking) uiteraard niet en kan via programmering de uitvoering worden gestart, mits de middelen daarvoor beschikbaar zijn.

[4] Voor 13 van deze locaties geldt dat er een maatschappelijke afweging plaats vindt i.v.m. ecologie waarbij saneren niet aan de orde zal zijn.

Aandachtspunt is dat zonder beschikking deze locaties formeel niet onder overgangsrecht Wbb vallen en het bevoegd gezag mogelijk van provincie naar gemeente over gaat. Hoewel een klein deel van deze locaties valt binnen een (beoogde) gebiedsgerichte aanpak, is ook in die gevallen een beschikking van belang.

Bij de locaties die nog niet zijn gestart waar het initiatief ligt bij het bedrijfsleven (89 locaties) is gekeken of er voor deze locaties in de kolom financieringsconstructie iets is ingevuld. Het resultaat daarvan is opgenomen in tabel 8.

Tabel 8: Subsidies voor nog niet gestarte locaties met initiatief bij bedrijfsleven (SEB)

Soort subsidie	Aantal locaties	Omvang Subsidie
Bedrijvenregeling	33	7,3 Miljoen Euro
Bosatex	1	-
Cofinanciering	8	2,9 Miljoen Euro
N.v.t.	43	-
Onbekend of initiatiefnemer subsidie krijgt of heeft aangevraagd	4	-
Totaal	**89**	**10,2 Miljoen Euro**

Uit tabel 8 blijkt dat bij 4 locaties het onbekend is of de initiatiefnemer subsidie krijgt of heeft aangevraagd. Bij 43 locaties is uit de keuzelijst bij het invullen de optie N.v.t. gekozen. Het is niet scherp waarom voor die optie bij het invullen is gekozen. Aangezien het om locaties gaat die spoedeisend zijn en waar dus een sanering moet plaats vinden, zou het opmerkelijk zijn als er geen gebruik wordt gemaakt van subsidiemogelijkheden. Voor bedrijven kan verdere communicatie over mogelijkheden voor financiële ondersteuning bij de saneringsverplichtingen bijdragen aan de voortgang van het in uitvoering krijgen van saneringen. De bevoegde overheden hebben saneringsverantwoordelijken waarbij de sanering nog niet is gestart daar ook attent op gemaakt.

Tenminste de risico's beheerst in 2020

Als we naar de tekst van het convenant kijken moeten de risico's van de locaties uit de eindrapportage 2015 in 2020 tenminste zijn beheerst, al dan niet met tijdelijke beveiligingsmaatregelen. De hoeveelheid locaties die zijn beheerst is dus een prestatie indicator voor de mate waarin de convenantdoelen worden gehaald. In tabel 9 is weergegeven in hoeverre op de locaties sprake is van een beheerste situatie.

Tabel 9: Risico's wel of niet beheerst van de 1383 locaties uit de eindrapportage van 2015

Jaar	Nog niet gestart			In uitvoering			Afgehandeld			Totaal		
	Niet beheerst	Beheerst	Totaal	Niet beheerst	Beheerst	Totaal	Niet beheerst	Beheerst	Totaal	Niet beheerst	Beheerst	Totaal
2016	354	72	426	230	515	745	0	212	212	584	799 (58%)	1383
2017	257	53	310	290	386	676	0	397	397	547	836 (60%)	1383
2018	190	20	210	301	399	700	0	473	473	491	892 (64%)	1383
2019	156	16	172	189	482	671	0	540	540	345	1038 (75%)	1383
2020	**131**	**19**	**150**	**146**	**452**	**598**	**0**	**635**	**635**	**277**	**1106 (80%)**	**1383**

Uit tabel 9 blijkt dat het aantal locaties waarbij de risico's zijn beheerst verder is toegenomen naar 80%. Voor veel locaties die in uitvoering zijn is een bronmaatregel genomen. Die bronmaatregel leidt normaliter tot een in beginsel beheerste situatie die verder wordt gemonitord. Bij het invullen van de database is op dit aspect wisselend omgegaan met de status 'beheerst' bij dergelijke locaties. Met de bevoegde overheden is afgestemd om dergelijke locaties als beheerst te beschouwen omdat dit feitelijk vrijwel altijd het geval is en ingeval monitoring iets anders uitwijst aanvullende maatregelen worden genomen. Dat laatste komt overigens zelden voor. In totaal zijn de risico's op 80% van de locaties beheerst. In tabel 10 is ingezoomd op de vraag of de doelstelling om de risico's te beheersen uiterlijk in 2020 haalbaar is.

Daarvoor is door de overheden aangegeven dat verwacht wordt dat het aantal locaties waarbij de risico's zijn beheerst zal stijgen van 1106 naar 1182. Van de overige 201 locaties twijfelen de overheden bij 31 locaties en bij 170 locaties is aangegeven dat de doelstelling om de risico's te beheersen voor einde 2020 niet wordt gehaald. Juridische aspecten kunnen een reden zijn om nog niet definitief als beheerst te rapporteren.

Tabel 10: Haalbaarheid 2020 doelstelling

	Nog niet gestart	In uitvoering	Afgehandeld	Totaal
Ja	51	496	635	1182
Twijfel	16	15	0	31
Nee	83	87	0	170
Totaal	150	598	635	1383

Voor de locaties waarbij twijfel/nee is ingevuld bij de haalbaarheid van de 2020 doelstelling (risico's beheerst) is in tabel 11 gekeken naar de aanvang van die saneringen. Veel (119 van de 201) van de locaties waarbij er twijfel is over de haalbaarheid van de 2020 doelstelling blijken wel te worden aangepakt voor 2021 (17 locaties) of zijn reeds in uitvoering (102 locaties). Het gaat hier in veel gevallen om locaties waar complexe en langdurige saneringen in uitvoering zijn of komen en waarbij de verwachting is dat de beheersing van de risico's pas na 2020 wordt gerealiseerd. Veelal zijn op dit soort locaties de bronnen gesaneerd en wordt de mogelijke verdere verspreiding van de verontreiniging gemonitord. Bij deze locaties moet vooral de tijd zijn werk doen.

Tabel 11: Planning aanvang saneringen bij locaties met twijfel over de haalbaarheid 2020 doelstelling

Jaar start	Haalbaarheid 2020 = Twijfel	Haalbaarheid 2020 = Nee	Haalbaarheid 2020 = Nee + twijfel
Loopt	15	87	**102**
2020	1	16	**17**
>2020	15	67	**82**
Totaal	**31**	**170**	**201**

Humaan beheerst in 2016

Aangezien in artikel 4.6 is afgesproken dat de locaties met humane risico's in 2016 worden aangepakt, is gekeken naar de hoeveelheid locaties met niet beheerste humane risico's. In 2015 waren dat 34 locaties (11 uit de Atsma lijst en 23 aanvullende locaties die na 2010 zijn geïdentificeerd). In de opgave van 2016 was dat aantal gedaald naar 21 locaties, waarvan bij 7 locaties de sanering in uitvoering is. In de opgave van 2017 is dat aantal verder gedaald naar 15 locaties, waarvan bij 8 locaties de sanering in uitvoering is. In de opgave van 2018 is dat aantal verder gedaald naar 14 locaties, waarvan bij 8 locaties de sanering in uitvoering is. In de opgave van 2019 is dat aantal verder gedaald naar 8 locaties, waarvan bij 4 locaties de sanering in uitvoering is. In de opgave van 2020 is dat aantal verder gedaald naar 7 locaties, waarvan bij 3 locaties de sanering in uitvoering is. De doelstelling uit het convenant op dit punt is niet (tijdig) gehaald, al is het aantal resterende locaties zeer beperkt. De start van de overige 4 saneringen is bij 1 locatie gepland voor 2021, voor de 3 overige locaties is mogelijk sprake van onderbrengen in een gebiedsplan. Wel zijn er ter voorkoming van risico's tijdelijke maatregelen getroffen op deze locaties. Van feitelijke humane risico's is dan geen sprake meer.

Tabel 12: Locaties met niet beheerste humane risico's

Jaar	Humaan niet beheerst	Humaan niet beheerst maar sanering in uitvoering
2015	34	
2016	21	7
2017	15	8
2018	14	8
2019	8	4
2020	7	4

Locaties met sanering in uitvoering

Er is inmiddels een grote groep locaties in uitvoering. Voor deze locaties en de locaties die nog in uitvoering gaan komen geldt dat de sanering doorloopt tot na 2020. Voor de locaties in uitvoering is bij de uitvraag informatie aangeleverd waaruit de voortgang van de aanpak kan worden opgemaakt. Met name of er sprake is van een afgeronde aanpak van de bron en/of er sprake is van een aanpak van de pluim (voor zover verspreiding van de verontreiniging aan de orde is). Een en ander is in tabel 13 weergegeven. Van de 598 locaties die in uitvoering zijn is in 481 gevallen de bronaanpak reeds afgerond. Bij veel van die locaties wordt via monitoring van de ontwikkeling van de pluim gekeken of er na deze bronaanpak een stabiele en beheerste situatie is bereikt.

Tabel 13: Locaties in uitvoering, voortgang bron en pluimaanpak

	Bronaanpak gestart of afgerond	Pluimaanpak gestart of afgerond	
Nee	114		75
Ja	481		520
		Pluimaanpak actief	136
		Pluimaanpak via GGB	27
		Pluimaanpak monitoring	357
N.V.T. (ecologie of humaan)	3		3
Totaal	598		598

Afgehandelde locaties

In het afgelopen jaar zijn van de 1383 locaties nogmaals 95 locaties afgehandeld. Daarvan zijn 87 locaties voornamelijk afgehandeld na een daadwerkelijke sanering en een klein deel door opname in een gebiedsgericht grondwaterbeheer. 8 locaties zijn afgehandeld omdat uit nader onderzoek is gebleken dat er geen sprake was van onaanvaardbare risico's. Hier zitten locaties bij waarbij in stap 3 van de risicobeoordeling is vastgesteld dat er geen onaanvaardbare ecologische risico's zijn en locaties waarbij op basis van verder onderzoek is vastgesteld dat er geen onaanvaardbare risico's voor verspreiding zijn.

Tabel 14: Afgehandelde locaties in deze convenantperiode

Jaar	Afgehandeld na verder onderzoek geen spoed	Afgehandeld na sanering of opname in GGB	Totaal
2016	75	137	212
2017	53	132 (26 GGB)[5]	185
2018	8	68	76
2019	12	55	67
2020	8	87	95
Totaal	156	479	635

[5] Registratie afhandeling via GGB is in 2017 ingevoerd.

De voortgang van aanvullend toegevoegde spoedlocaties (4.7)

Na verschijnen van de eindrapportage van het vorige convenant zijn in de periode oktober 2015-oktober 2020 de in tabel 15 opgenomen aantallen locaties toegevoegd aan de lijst met spoedlocaties. Voor het goede begrip van die tabel is het belangrijk om te beseffen dat de locaties die in 2016 aan de lijst zijn toegevoegd logischerwijze een grotere kans hebben om in uitvoering of afgehandeld te zijn dan de locaties die in 2020 aan de lijst zijn toegevoegd, omdat ze al langer bekend zijn. In de tabel is de stand van zaken opgenomen per peildatum 2020. Als voorbeeld: van de in 2016 toegevoegde spoedlocaties was de stand van zaken per peildatum 2016, 40 locaties nog niet gestart en nu per peildatum 2020 is dat 15 locaties nog niet gestart.

Tabel 15: Voortgang aanpak spoedlocaties toegevoegd in 2016, 2017, 2018, 2019 en 2020

Jaar	Nog niet gestart	In uitvoering	Afgehandeld	Totaal
2016	15	28	31	74
2017	12	16	47	75
2018	8	8	19	35
2019	11	6	8	25
2020	19	8	1	28
Totaal	**65**	**66**	**106**	**237**

Van de 65 locaties die nog niet zijn gestart zijn 15 locaties niet beschikt.

Van de nieuwe 131 locaties die nog niet zijn gestart (65) of in uitvoering zijn (66), gaat het om in totaal 57 locaties waar sprake is van humane risico's. Bij 27 locaties zijn de humane risico's beheerst, bij 30 locaties nog niet. Dit betreft veelal locaties met verhoogde loodgehalten waar voorafgaand aan de sanering gebruiksaanwijzingen aan omwonenden met kleine kinderen zijn gegeven (handen wassen e.d.) of het betreft herontwikkelingslocaties die tot aan afronding van de sanering niet toegankelijk zijn.

Kosten aanpak locaties, nazorg, gebiedsgericht grondwaterbeheer en diffuus lood

Bij de uitvraag is aan de bevoegde overheden gevraagd om een inschatting te geven van de kosten die door hen moeten worden gemaakt voor de aanpak van de spoedlocaties, voor gebiedsgericht grondwaterbeheer, voor nazorg en voor diffuus ernstig verontreinigde gebieden. Voor een deel van de spoedlocaties is het bevoegd gezag initiatiefnemer van de sanering, voor een ander deel gaat het om saneringen in eigen beheer (SEB) waarbij via de financiële regelingen van het Rijk (bedrijvenregeling, cofinanciering) subsidie wordt verleend aan initiatiefnemers voor saneringen.

Bij het maken van de convenantafspraken zijn aan de 41 overheden middelen ter beschikking gesteld via een Decentralisatie Uitkering Bodem (DUB) en een Algemene Uitkering (AU) met het oog op de uitvoering van de gemaakte afspraken. Bij aanvang van het convenant zijn budgetten ter grootte van 360 miljoen euro toegekend en via extra uitkeringen in 2016 en 2018 is nog eens 64 miljoen euro toegekend (totaal 426 Miljoen Euro). De verantwoording van de besteding van deze middelen vindt op decentraal niveau plaats en met name de voortgang van de spoedeisende saneringen als onderdeel van de afspraken wordt in gezamenlijkheid via deze monitoringsrapportage in beeld gebracht.

Voor de uitvraag van de kosten is aan de bevoegde overheden gevraagd welke kosten zij in de convenantperiode (tot en met 2020) en daarna (2021-2030) nog gaan maken voor onderzoek, maatregelen, sanering en begeleiding (excl. bevoegd gezag taken) van de spoedlocaties, voor gebiedsgericht beheer, voor nazorg en voor diffuus ernstig verontreinigde gebieden. De kosten na 2020 worden hoger ingeschat dan in 2018. De opgegeven kosten in het monitoringsjaar 2018 en 2020 zijn in tabel 16 weergegeven.

Tabel 16: Opgegeven kosten, post DUB t/m 2020 en 2021-2030, in miljoenen euro's, prijspeil 2018 en 2020, niet gekapitaliseerd

	Kosten DUB Monitor 2018			Kosten DUB Monitor 2020		
	t/m 2020	2021-2030	totaal	t/m 2020	2021-2030	totaal
Spoedlocaties zonder correctie[1]	138.0	116.2	254.2	43.2	187.4	230.6
Nazorg	79.3	63.8	143.1	76.1	69.5	145.6
Diffuus minimaal[2]	29.5	64.8	94.3	20.8	76.7	97.5
Diffuus maximaal[2]	47.8	156.5	204.3	20.8	190.7	211.5
GGB	9.4	13.1	22.5	6,3	18.8	25.1

[1] Dit betreft de opgegeven kosten voor alle spoedlocaties, inclusief de aanvullend geïdentificeerde locaties. Voor de kosten in de tabel heeft geen correctie plaats gevonden van kosten die zowel bij spoedlocaties als GGB en nazorg zijn opgegeven. Voor de spoedlocaties is een nadere uitsplitsing beschikbaar voor locaties waarbij het initiatief voor de sanering niet bij de overheid ligt maar bij bedrijven en voor locaties waar al een bronsanering heeft plaats gevonden.
[2] een van de overheden heeft reeds in 2018 aangegeven tussen de 30 en 140 miljoen euro nodig te hebben voor de aanpak van diffuus lood in de periode tot 2030. In 2020 heeft daarnaast een andere overheid aangegeven dat er afhankelijk van de gekozen ambitie 3 tot 7 miljoen euro nodig is. Dat heeft in beide gevallen te maken met de te kiezen terug saneerwaarde voor lood.

Uit de opgegeven kosten is niet op te maken of deze ten dele al door de beschikbare middelen worden gedekt en of de kosten door de verschillende convenantpartijen via dezelfde methode zijn bepaald. De kosten zijn ook afhankelijk van de wijze van aanpak van een opgave, zo is bijvoorbeeld de keuze voor het saneringsdoel erg bepalend voor de kosten van de aanpak van loodverontreiniging. De wijze van uitvraag van de kosten is daarmee niet zondermeer bruikbaar als maatstaf voor benodigde middelen voor het aanpakken van de verschillende resterende opgaven op het gebied van bodemkwaliteitszorg na 2021. Daarvoor is meer verdieping nodig dan uit de opgegeven kosten is af te leiden. Voor een budgetverdeling voor de periode na 2021 die recht doet aan de opgaven van de bevoegde overheden op het terrein van bodemkwaliteitszorg is het noodzakelijk om in overleg met de bevoegde overheden daarover in het kader van de werkgroep afspraken een meer gerichte inventarisatie te doen in aanvulling op de uitvraag die ten grondslag heeft gelegen aan de cijfers in deze rapportage. Een nadere uitsplitsing van de gegevens over de kosten van spoedlocaties is beschikbaar gesteld aan de werkgroep afspraken, zodat de opgegeven kosten als basis kunnen worden gebruikt bij het uitvoeren van een nadere inventarisatie.

De voortgang van vaststellen KRW lijsten (artikel 4.4)

Via een enquête is bij alle bevoegde overheden gevraagd in hoeverre er een inventarisatie is gedaan waaruit locaties naar voren zijn gekomen die vanwege de KRW doelen spoedige aanpak vragen en zijn opgenomen in stroomgebiedsbeheerplannen als KRW maatregel. Algemene beeld is dat de meeste KRW locaties ook al via de inventarisatie van spoedlocaties bij overheden in beeld waren en dat er een beperkt aantal aanvullende locaties uit de inventarisatie naar voren is gekomen waar daadwerkelijk bleek dat een kwetsbaar object werd bedreigd door de betreffende verontreinigde locatie. De overheden hebben daarbij de uitgangspunten uit de circulaire bodemsanering gevolgd.

Inmiddels is op veel plekken de afstemming tussen bodem- en watercollegae tot stand gebracht of versterkt. Gewerkt is door convenant partijen aan de verbinding met het KRW dossier en de bewustwording bij de watercollega's van een veranderend kader. De afstemming gaat over de per provincie op te stellen KRW-stoffenlijsten (prevent & limit) en het gebruik van de vanuit RIVM nog op te stellen risico tool box grondwater. Deze nieuwe inzichten kunnen in de toekomst mogelijk aanvullende locaties opleveren voor de kwetsbare KRW-objecten zoals die zijn aangewezen op basis van landelijk natuur en waterbeleid.

In termen van cijfers is het volgende opgehaald:

- Alle overheden hebben aandacht voor inventarisatie van KRW locaties
- 3 overheden hebben als resultaat van de inventarisatie in 2020 4 aanvullende KRW locaties geïdentificeerd. Nuancering hierbij is dat het volle besef van doorwerking KRW recent duidelijker is geworden.

Artikel 5: Gebiedsgericht beheer van grondwaterverontreinigingen

Het convenant heeft als doel in beeld te brengen in welke gebieden er behoefte bestaat aan het gebiedsgericht beheren van verontreinigingen in het grondwater, teneinde de kwaliteit te verbeteren of in elke geval de verslechtering te stoppen (artikel 5.1). Indien de behoefte er is en het beheer haalbaar is, is de doelstelling dat de hoofdlijnen van het beheer in 2020 zijn vastgesteld (artikel 5.2)

In de enquête is gevraagd naar de voortgang op dit convenantartikel:

- Ten opzichte van 2019 zien we dat een sterke vooruitgang in het aantal overheden dat het gebiedsgerichte beheer heeft vastgesteld (van 10 naar 18 gebieden, bij 2 gebieden heeft het bevoegd gezag twijfel of dat in 2020 nog lukt, maar lukt dat wel voorafgaand aan inwerkingtreding van de Ow per 2022).
- alle overheden hebben een inventarisatie uitgevoerd
- de helft van de overheden heeft gebieden waar er behoefte is aan gebiedsgericht grondwaterbeheer. Bij de andere helft van de overheden is er geen behoefte.
- Het gebiedsgericht grondwaterbeheer is bij de overheden waar het speelt in veel gevallen ingericht of wordt dat uiterlijk in 2021[6].
- De overheden zijn in gesprek met hun collegae van water en hebben in een aantal gevallen nog lopende gesprekken over de wijze van invulling van het prevent & limit artikel uit de KRW. Voorts is de governance rond grondwater onder de Ow nog niet overal helder. De meeste provincies stellen hun omgevingsverordening in 2021 vast, dat geeft op beide punten meer duidelijkheid. Belangrijk daarbij is om ook duidelijkheid te geven over de wijze waarop eigenaren van zogenaamde oranje locaties (niet spoed, maar wel een belemmering voor de gewenste toestand van het grondwater) bij een ontwikkeling kunnen bijdragen aan grondwaterambities. Hoewel de meeste bevoegde overheden verwachten dat de komst van de Ow niet tot een toename van aanpak van locaties ten behoeve van de kwaliteit van het grondwater zal leiden, is nog onduidelijk wat het effect zal zijn van nieuwe opkomende stoffen zoals PFAS en andere ZZS.

Artikel 6: Aanpak verontreinigde waterbodems

Het convenant heeft als doel om de op de C-lijst vermelde waterbodems uiterlijk in 2020 aan te pakken dan wel dat uiterlijk in 2020 met de uitvoering is gestart. Indien er onvoldoende financiële middelen voor aanpak zijn is voor de locaties uiterlijk in 2020 in beeld gebracht wat de risico's zijn en is een jaar van uitvoering gepland.

De C-lijst betreft locaties die vanuit de waterwet worden aangepakt. In 2015 resteerde nog 26 locaties waarvan onderzocht moest worden of deze aangepakt moesten worden in verband met de impact op de waterkwaliteit. Het onderzoek naar die locaties is in 2017 opgeleverd. Uit dit onderzoek blijkt dat er 11 locaties definitief op de C-lijst worden geplaatst. Voor de aanpak van deze locaties is in totaal 32,6 miljoen euro nodig. Conform de afspraken hebben twee overheden voor de financiering van deze 11 locaties een aanvraag gedaan voor aanvullend budget in 2018. Een deel van het benodigde budget is in 2018 toegekend. Aanvullende financiering na 2020 is nodig voor de afronding van de C-lijst locaties. Inmiddels is de uitvoering van 2 locaties gestart en zijn de saneringen daarvan afgerond. De uitvoering van een cluster van 4 locaties start naar verwachting in 2022.

[6] Indien het de bedoeling is dat gebiedsgericht grondwaterbeheer nog tijdelijk onder de werkingssfeer van de Wbb valt dient het gebiedsgerichte plan daartoe te zijn beschikt voor inwerkingtreding van de Omgevingswet.

Artikel 7: Diffuse bodemverontreiniging

Het convenant heeft als doel dat in gebieden met diffuse bodemverontreiniging met onaanvaardbare humane risico's (vanwege loodverontreiniging) helderheid bestaat over de per gebied op te volgen gebruiksadviezen teneinde de risico's te verminderen (artikel 7.1). In gebieden waar gebruiksadviezen niet afdoende zijn zorgen de overheden ervoor dat de risico's worden beheerst. Voor het definitief wegnemen van de risico's wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van natuurlijke momenten van herontwikkeling en bevoegde overheden nemen de aanpak van deze gebieden op in hun programma (artikel 7.2).

Recente studies en de opinie van de EFSA geven aanwijzing dat lood voor jonge kinderen meer risico's oplevert dan eerder gedacht.

De nieuwe inzichten op het gebied van bodemlood vragen om extra inzet van de bevoegde overheden. Voor vrijwel alle overheden zijn de nieuwe inzichten aanleiding geweest om een nadere inventarisatie te starten naar het loodgehalte op plaatsen waar kinderen verblijven, voor een aantal overheden leidt een en ander los van die inventarisatie in ieder geval tot communicatie over gebruiksadviezen of tot gerichte aanpak van kinderspeelplaatsen. Voor overheden die al gebieden met een hogere loodbelasting in de bodem hadden betekent de nieuwe informatie dat de aanpak verder in beeld moet worden gebracht en moet worden geïntensiveerd. Kortom de opgave op dit onderdeel van het convenant is in een ander licht komen te staan en dat vraagt ook na afloop van het convenant om aanpak en daarbij behorende inzet van middelen. Een nader te onderzoeken aandachtspunt, met name in gebieden waar mogelijk een forse saneringsopgave aan de orde is, zijn aanwijzingen voor mogelijk mindere biologische beschikbaarheid bij oudere (middeleeuwse) loodverontreinigingen. Een ander aandachtspunt is dat de mate van opvolging van gebruiksadviezen mogelijk kleiner is dan verwacht.

Uit de enquête blijkt dat:

- De enquête is in 2020 vergelijkbaar met 2019 en 2018 ingevuld
- 30 overheden hebben een nadere inventarisatie naar de aanwezigheid van lood in de bodem uitgevoerd.
- 19 overheden hebben gebieden waar loodverontreiniging aan de orde is. Veelal is in deze gebieden gecommuniceerd over de gebruiksadviezen en nader onderzoek gedaan naar speeltuinen en volkstuinen.
- Voor 4 overheden is sprake van een forse saneringsopgave die qua uitvoering en financiering ook na 2020 aan de orde zal zijn. Enkele andere overheden hebben een bepekte opgave die veelal binnen de huidige budgettaire ruimte wordt ingevuld.

Artikel 8: Nieuwe bedreigingen

Doelstelling van het convenant is om de nieuwe bedreigingen voor het bodem en watersysteem in beeld te brengen en kennisachterstanden weg te werken.

Voor dit onderdeel blijkt dat de kennisachterstand op het punt van nieuwe bedreigingen via het kennisproject van het convenant onder de aandacht is. Een groot deel van de overheden geeft in de enquête aan dat men de landelijke ontwikkelingen op dit punt met belangstelling volgt of actief betrokken is.

Door een toenemend aantal overheden wordt melding gemaakt van medicijnresten en bestrijdingsmiddelen in grondwater, rubber infill op sportvelden, thermisch gereinigde grond, immobilisaten en AVI-bodemas, dumping van drugsafval en met name van het aantreffen van PFAS in relatief lage concentraties.

Op het gebied van diffuse belasting van de bodem met PFAS is in 2019 en 2020 veel aan de orde geweest. In de zomer van 2019 is door het ministerie van I&W een tijdelijk handelingskader voor PFAS houdende grond en baggerspecie opgesteld als invulling van het voorzorgbeginsel. Dit tijdelijk handelingskader is

eind 2019 en in juli 2020 met de laatste wetenschappelijke inzichten aangepast. De aanvankelijke stagnatie in het grondverzet is met de aanpassingen van het handelingskader goeddeels opgelost, al resteren nog knelpunten voor met name grondstromen die zwaarder zijn belast tot boven de normen voor hergebruik. Er wordt door het ministerie van I&W in samenwerking met de decentrale overheden, kennisinstellingen en het bedrijfsleven gewerkt aan een algemene methodiek voor opkomende stoffen in bodem, die erop gericht is om stagnatie bij nieuwe stoffen zoveel mogelijk te beperken en de kwaliteit van bodem en grondwater te beschermen.

De ontwikkelingen rond PFAS hebben veel capaciteit gevraagd van de bevoegde overheden. Overheden zijn aan de slag gegaan met inventarisatie van bronnen van PFAS in hun beheergebied, hebben hun bodemkwaliteitskaart en bijbehorend bodembeleid aangevuld voor PFAS of zijn daar mee bezig en passen hun omgang met grond en baggerverzet, ook in contractvormen, aan op de nieuwe situatie. Deze activiteiten vallen formeel buiten de scope van de afspraken van het convenant Bodem en ondergrond, maar raken uiteraard wel aan de uitvoering van de afspraken. Er is een fors beslag gelegd op de beschikbare capaciteit bij de overheden voor het PFAS dossier, dat logischerwijze prioriteit heeft gekregen boven andere onderwerpen. Het PFAS dossier leidt ook tot vragen over locaties die historisch zwaarder zijn belast met PFAS, de zogenaamde puntbronnen, zoals bijvoorbeeld oefenplaatsen voor de brandweer en locaties waar de stoffen in het proces gebruikt zijn. Daarvoor is in 2020 gewerkt aan een inventarisatie van locaties waar mogelijk sprake is van een zwaardere belasting met PFAS. Deze inventarisatie is nog niet afgerond. De verwachting is dat op een groot deel van de zwaar belaste locaties sprake is van extensief gebruik waardoor bij het extensieve gebruik er vermoedelijk geen sprake zal zijn van actuele onaanvaardbare humane risico's. Een en ander zal moeten blijken uit de nadere inventarisatie. Bovendien kan op de zwaarder belaste locaties sprake zijn van onaanvaardbare verspreiding naar het grondwater. Het is in lijn met de uitgangspunten van de Omgevingswet de verwachting dat op deze locaties in ieder geval bij herontwikkeling sanering aan de orde zal zijn.

Als een bijkomend gevolg van de ontwikkeling rond PFAS kan worden genoemd, de hernieuwde bestuurlijke aandacht voor het belang van een goede bodem- en ondergrondkwaliteit als basis voor maatschappelijke opgaven. Dat is van belang in het kader van de komst van de omgevingswet en het opstellen van omgevingsvisies in dat kader.

Artikel 9: Nazorg

Nazorg zijn inspanningen die blijvend verricht moeten worden om het resultaat van een sanering in stand te houden. Het gaat dus om inspanningen ná het bereiken van de saneringsdoelstelling. Doelstelling van het convenant is om te onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om op een milieu hygiënisch verantwoorde wijze de nazorg inspanningen te verminderen of te beëindigen.

In dat kader is aan overheden gevraagd om het aantal locaties aan te geven waar sprake is van actieve nazorg (monitoring of maatregelen) en welke kosten daarmee zijn gemoeid. Een groot aantal overheden heeft aangegeven inspanningen te hebben verricht om de nazorg te verminderen. Uit de uitvraag blijkt dat:

- De gezamenlijke overheden 377 locaties in beheer hebben waarbij sprake is van actieve nazorg.
- De totale overheidskosten die voor deze nazorglocaties zijn opgenomen fors zijn (zie tabel 17, voor de periode 2021-2030 in totaal 69.5 miljoen euro).

In 2018 t/m 2020 is de benodigde kennis en infrastructuur om tot afbouw te komen gebundeld en gereed gemaakt. Tevens is een Community of practise afbouw nazorg geïnitieerd waarmee overheden, bedrijven en adviseurs elkaar kunnen vinden en helpen om de afbouw van hun specifieke locaties daadwerkelijk in gang te zetten. Daarmee zijn alle randvoorwaarden om tot afbouw te komen aanwezig en de overheden zijn daar vrijwel allemaal ook mee aan de gang gegaan. Daar waar het verantwoord is zijn de nazorgmaatregelen versoberd en afgebouwd. Voor sommige locaties is meer tijd nodig om tot afbouw te komen, of gaat het om investeringen die eerst moeten worden gedaan voordat de nazorg kan worden verminderd.

De versobering van de maatregelen is echter nog niet terug te zien in een vermindering van de kosten voor nazorg die door de overheden worden voorzien, zie tabel 17 in deze rapportage. De monitoring was niet ingericht op het vaststellen van de vermindering van de nazorg. Het is aan te bevelen om daarvoor een nul situatie vast te stellen in overleg met de bevoegde overheden.

Artikel 10: Stortplaatsen

Doelstelling van het convenant is om voormalige stortplaatsen efficiënt te beheren en te borgen dat het efficiënte beheer ook onder de omgevingswet kan worden geborgd.

Uit de enquête blijkt dat op veel van de ca. 4000 voormalige stortplaatsen sprake is van passieve nazorg (gebruiksbeperkingen in de vorm van instandhouding leeflaag) en dat op ca. 200 voormalige stortplaatsen sprake is van actieve nazorg. De mogelijkheid om die actieve nazorg te verminderen wordt in samenhang met artikel 9 onderzocht.

3 Conclusies en aanbevelingen

De bevindingen in hoofdstuk 2 zijn de basis voor het trekken van conclusies over de mate waarin de convenantdoelen worden gehaald. Tevens kunnen aanbevelingen worden gedaan voor de periode na afloop van het convenant, daar waar uit de bevindingen in hoofdstuk 2 blijkt dat opgaven doorlopen en resteren. Uit de conclusies over de voortgang van de convenantafspraken kan een kernboodschap worden geformuleerd voor de communicatie over de voortgang van het convenant.

In dit hoofdstuk wordt per convenantartikel ingegaan op de conclusies en aanbevelingen. Overall kan de volgende kernboodschap worden geformuleerd m.b.t. de voortgang van de saneringsdimensie van het convenant:

De bevoegde overheden hebben gedurende de looptijd van het convenant een forse prestatie geleverd met het aanpakken van locaties met onaanvaardbare risico's (spoedlocaties). Bij de 1383 locaties met onaanvaardbare risico's die in 2015 zijn onderkend zijn de risico's inmiddels bij 80 % van de locaties beheerst. Bovendien moet een steeds kleiner deel van de locaties (150 per peildatum, 98 per einde convenant) nog in uitvoering worden gebracht en zijn 635 locaties afgehandeld (680 per einde convenant). De meeste locaties zijn eind 2020 beheerst, waarbij wel wordt opgemerkt dat de uitvoering van de beheersing langjarig is en bij een substantieel deel van de locaties na 2020 doorloopt. Gedurende de convenantperiode zijn nog 237 aanvullende spoedlocaties geïdentificeerd waarvan in lijn met de convenantafspraken 66 locaties in uitvoering zijn gebracht en 106 locaties inmiddels alweer zijn afgehandeld. Al met al leidt de operatie spoedlocaties ertoe dat de meeste locaties in 2020 zullen zijn beheerst. Tegelijkertijd blijkt uit de monitoring dat de problematiek rondom diffuse bodemverontreiniging als gevolg van de grotere risico's van loodverontreinigingen omvangrijker is dan aanvankelijk gedacht en dat de problematiek met 'nieuwe' opkomende stoffen zoals PFAS steeds vaker leidt tot behoefte aan nieuw handelingsperspectief en in een aantal gevallen tot substantiële financiële inzet. De aanpak en nazorg van de resterende beschikte spoedlocaties is straks onder de Omgevingswet via het overgangsrecht geborgd, voor de aanpak en afronding en nazorg blijven middelen noodzakelijk.
Met de komst van de Omgevingswet is het aan gemeenten om eisen te stellen aan de bodemkwaliteit in relatie tot activiteiten. Een eventuele aanpak van resterende historische verontreinigingen (niet spoedeisende locaties, zogenaamde oranje locaties die vanwege ambities op het gebeid van grondwaterkwaliteit sanering behoeven) is aan de orde bij een natuurlijk moment van herontwikkeling. De aanpak en omgang met diffuse verontreinigingen (en eventuele bronlocaties) waaronder PFAS, het beheer van voormalige stortplaatsen en de nazorg van reeds uitgevoerde saneringen vraagt ook na 2020 een forse beheerinspanning. Convenantspartijen werken met elkaar samen aan afspraken om mede met het oog op de komst van de Omgevingswet deze beheertaken goed te beleggen bij de decentrale overheden en het vervolg in goede samenwerking gestalte te geven.

Artikel 4: aanpak spoedlocaties

Uit de resultaten zoals weergegeven in hoofdstuk 2 blijkt dat er langs verschillende indicatoren bewijs is van goede vordering in het beheerst krijgen van de 1383 locaties met onaanvaardbare risico's die bij aanvang van het convenant waren geïdentificeerd:

- Het aantal locaties dat nog niet is gestart is met 22 afgenomen naar 150. Tevens worden nog 52 locaties geprognotiseerd te starten in 2020.
- Het percentage locaties dat is beheerst is toegenomen van 75% naar 80% (convenantdoel voor 80% gehaald).
- Het aantal locaties dat is afgehandeld is met 95 locaties gestegen naar 635 van de 1383 locaties. Tevens wordt geprognotiseerd dat dit aantal per einde convenant stijgt naar 680 locaties afgehandeld.
- Bij veel locaties in uitvoering (481 van de 598, ofwel 80%) is de bron van de verontreinigingen al aangepakt.

- Bij veel overheden is het budget voor de aanpak van spoedlocaties toereikend voor de afgelopen convenantperiode.
- Er zijn aanvullend op de 1383 bij aanvang van het convenant geïdentificeerde spoedlocaties in de convenantperiode 237 aanvullende spoedlocaties vastgesteld die voor een groot deel in lijn met de afspraken worden aangepakt. Van deze locaties zijn 106 locaties afgerond en 66 locaties in uitvoering.

Uit de gegevens zijn ook signalen die aandacht vragen:

- 150 van de 1383 locaties zijn nog niet gestart, daarvan is bij 89 locaties het bedrijfsleven initiatiefnemer. Van die 89 locaties hebben 19 nog geen beschikking op ernst en spoedeisendheid. Dit betekent dat het juridisch instrument om deze locaties in uitvoering te krijgen voor inwerkingtreding van de Omgevingswet nog niet aanwezig is.
- De prognose om deze 150 locaties in uitvoering te krijgen is voor veel locaties een jaar opgeschoven.
- Voor 98 van de 1383 locaties is een aanvang voorzien na 2020.
- Van de 277 van de 1383 locaties zijn de risico's nog niet zijn beheerst al is op een groot deel van die locaties de sanering al in uitvoering of wordt daarmee gestart in 2020.
- De afspraak om locaties met humane risico's in 2016 te hebben beheerst is niet voor alle locaties gehaald. Er resteren 7 locaties, waarbij in 4 gevallen de sanering al in uitvoering is. Overigens zijn op deze locaties wel tijdelijke beveiligingsmaatregelen genomen (maar door de bevoegde overheid in de monitoring uitvraag zijn deze locaties als niet-beheerst opgegeven).

Dit leidt tot de conclusie dat de convenantspartijen een forse prestatie hebben geleverd bij het in uitvoering krijgen, beheersen van de risico's en afhandelen van de spoedlocaties. De doelen van het convenant met betrekking tot de spoedlocaties zijn daarmee goeddeels behaald. Tevens moet worden vastgesteld dat voor een substantieel deel van de locaties de uitvoering is of zal zijn gestart in 2020 maar dat de beheersing van de risico's en afhandeling van de locaties zal worden gefinaliseerd na 2020 (of zelfs eeuwigdurend is) en dat voor deze opgave ook na 2020 budget nodig zal zijn.

Dit leidt tot de volgende <u>aanbevelingen</u>:

- *De convenantspartijen* (inclusief bedrijfsleven) wordt aanbevolen afspraken te maken over:
    - het in uitvoering krijgen van de laatste 215 nog niet gestarte spoedlocaties (150 uit startlijst van 1383 locaties en de 65 aanvullend geïdentificeerde spoedlocaties die nog niet zijn gestart);
    - het afronden van de aanpak van 664 locaties in uitvoering (598 uit startlijst van 1383 locaties en 66 aanvullend geïdentificeerde spoedlocaties die in uitvoering zijn)
- *De bevoegde overheden* wordt geadviseerd om in nauwe afstemming met Stichting Bodembeheer Nederland voor de bedrijven die nog niet zijn gestart met de uitvoering te onderzoeken welke belemmeringen er zijn om te starten en hen zo nodig te informeren – voor zover dat niet al is gedaan - over de mogelijkheden die er zijn om subsidie te krijgen bij de aanpak van hun locatie en welke ondersteuningsmogelijkheden Stichting Bodembeheer Nederland aan de bedrijven biedt bij juridische en praktische vraagstukken. Tevens wordt *de bevoegde overheden* geadviseerd te onderzoeken of er mogelijkheden zijn om aanvullende publieke middelen in te zetten voor deze locaties.
- *De convenantspartijen* wordt aanbevolen de monitoring van de voortgang van de spoedlocaties voort te zetten.
- *De convenantspartijen* wordt aanbevolen de inventarisatie van de kosten op basis van de monitoringscijfers 2018 te actualiseren met onder meer de gegevens uit de uitvraag van 2020 en daarvoor in het kader van de werkgroep afspraken in overleg met de bevoegde overheden nader onderzoek te doen in aanvulling op de monitoringscijfers voor het verkrijgen van een geactualiseerd beeld van de benodigde financiële middelen voor de opgaven op het gebied van bodemkwaliteitszorg

Artikel 5: Gebiedsgericht beheer van grondwaterverontreinigingen

Uit de enquête blijkt dat alle overheden een inventarisatie hebben uitgevoerd en dat ongeveer de helft van de overheden gebiedsgericht beheer van het grondwater heeft ingesteld of daar in een afrondende fase mee bezig is.

Aanbevolen wordt aan de *decentrale overheden* om dit onderwerp in de regio te bespreken in het kader van de overgang naar de Omgevingswet en daarbij breder te kijken dan de mogelijkheden voor de traditionele gebiedsgerichte aanpak. De ambities op het gebied van grondwaterkwaliteit in relatie tot de werking van het bodem- en watersysteem en de uitwerking van de KRW stoffenlijsten voor onder andere kwetsbare objecten spelen een rol bij die bredere aanpak. Dit vraagt om een intensievere samenwerking op het vlak van grondwater tussen de gemeente, waterschap, provincie en belanghebbenden. In dat verband kan dan ook bekeken worden of een al dan niet gebiedsgerichte grondwater aanpak iets kan of moet betekenen ten aanzien van de zogenaamde oranje (niet spoed maar wel een belemmering voor de gewenste toestand van het grondwater) locaties. Het kan zijn dat aanvullende eisen aan de sanering op een moment van ontwikkeling gewenst zijn. Duidelijkheid daaromtrent is ook belangrijk voor de daarbij betrokken eigenaren van verontreinigde locaties. Hierover lopen op verkenningen en uitwerkingen door de daarvoor bevoegde provincies. Gemeenten en waterschappen hebben hierin een rol als beheerder van de fysieke leefomgeving.

Artikel 6: Aanpak verontreinigde waterbodems

Het onderzoek naar de locaties op de C-lijst is afgerond en de aanpak van een deel van de locaties (11 stuks) is in uitvoering. Aanbevolen wordt aan de *convenant partijen* om met deze opgave rekening te houden bij het maken van afspraken over de financiering van bodemkwaliteitszorg na 2021.

Artikel 7: Diffuse bodemverontreiniging

Blootstelling aan lood blijkt schadelijker dan gedacht voor jonge kinderen, waardoor er ook bij lagere gehalten in de bodem sprake kan zijn van gezondheidseffecten. Dat leidt tot extra inspanningen van de overheden om de risico's in beeld te brengen en die te beheersen daar waar de risico's aan de orde zijn. De opgave op dit onderdeel van het convenant is in een ander licht komen te staan en dat vraagt om aanvullende inzet na afloop van het convenant.

Aanbevolen wordt aan het *ministerie van I&W* en de betrokken *bevoegde overheden* afspraken te maken over onderzoek naar en de beheersing van de risico's van bodemlood middels een programmatische aanpak die passend is op de daarvoor beschikbare middelen en waarbij ook rekening wordt gehouden met de overdracht van bevoegdheden naar gemeenten die bevoegd gezag worden per inwerkingtreding van de Omgevingswet. Tevens wordt aanbevolen de landelijke werkgroep diffuus lood in te zetten voor het delen van kennis (lopende inventarisatie) en het faciliteren van overheden.

Artikel 8: Nieuwe bedreigingen

Er is vanuit het kennisproject van het uitvoeringsprogramma, het Veluwe beraad en bij de verschillende overheden inmiddels veel aandacht voor het wegwerken van kennisachterstanden op het gebied van nieuwe verontreinigingen. Helaas blijkt met name PFAS breed verspreid over heel Nederland te worden aangetroffen. Dit heeft consequenties voor het grondverzet en vraagt om een extra inspanning van alle overheden, vooral om op korte termijn uitvoerbaar beleid te ontwikkelen. Daarnaast is een inventarisatie gaande naar puntbronlocaties waar mogelijk sprake is van onaanvaardbare risico's.

Aanbevolen wordt aan de *convenant partijen* om het traject van de inventarisatie van de PFAS puntbronlocaties af te ronden en afspraken te maken over de financiering van nader onderzoek en mogelijke aanpak van deze locaties en de ontwikkelde kennis in te zetten bij het ontwikkelen van de algemene methodiek/handelingsperspectief voor de omgang met opkomende stoffen. Bij opkomende stoffen speelt ook de relatie met het grondwater een belangrijke (KRW) rol.

Artikel 9: Nazorg en artikel 10: stortplaatsen

De bevoegde overheden hebben een grote nazorgopgave zowel in aantal locaties als in kosten die daarmee zijn gemoeid. Bovendien is er een duidelijke link met de opgave voor actieve nazorg van ca. 200 voormalige stortplaatsen (artikel 10). In 2020 zijn bij veel overheden vorderingen gemaakt in de afbouw van de nazorg, voor veel locaties vraagt afbouw van de nazorg ook na afloop van het convenant nog aandacht en zijn wellicht investeringen nodig voor dat de nazorg kan worden versoberd.

Aanbeveling aan *convenant partijen* is om afspraken te maken over de financiering van de nazorgopgave na 2021. Aanbeveling aan *bevoegde overheden* is om aandacht voor de afbouw van de nazorg te houden, waar dat mogelijk is de nazorg te versoberen en de opgebouwde kennis op dat punt vast te houden en verder te ontwikkelen.

foto: Ivo Vrancken